

Jätkusuutlik rahvastikutaaste – Eesti ühine eesmärk

Katrin Kiisk, Hillar Petersen, Mihkel Servinski

- **Sisemise kestlikkuse küsimus tuleb lahendada meil endil**
- **Meil on julgust sündimusest rääkida, kas on ka otsustavust tegutseda?**
- **Oluline on tahe - riik saab inimesi aidata, kuid tulemusteni peab igaüks ise jõudma**

Eesti on saavutanud mitu suurt eesmärki. Oleme iseseisev riik, tähistame suvel iseseisvuse taastamise 30. aastapäeva. Oleme Euroopa Liidu ja NATO liige. Kuid täna oleme seisus, kus meil saavutatud eesmärkidega võrdväärne siht puudub. Või õigemini, me pole suutnud Eesti järgmist suurt sihti määratleda. Ei piisa sellest, et see on põhiseaduses kirjas ja inimeste mõteteski olemas. Vaja on see välja öelda.

Iseseisvus ja liitlaste olemasolu tagab välise julgeoleku ja kindlustunde paljude probleemide lahendamiseks, kuid mitte eesti keele ja kultuuri kestmist ja arengut. Omariikluseta rahvaste ajalugu õpetab, kui tähtis on kriitiline hulk oma keele ja kultuuri kandjaid. Liivlaste või ingerlaste saatus eestlasi käegakatsutavas tulevikus muidugi ei ähvarda, kuid ka eestlaste puhul võib minnalaskmine viia juba mõne inim põlve järel piirini, kust edasi läheb raskeks hoida alal piisavalt mitmekesist ja kõrgetasemelist haridust, teadust ja kultuuri. Sellelt rajalt eemale hoidmiseks on tegelikult vaid üks kindel viis – eesti rahva aeglase, kuid püsiva vähenemise peatamine ja ehk isegi väikesele kasvule pööramine.

Sisemise kestlikkuse probleem tuleb lahendada meil endil. Ega teised meid vist aidata ei oskaski. Eesti rahvastiku- ja sotsiaalpoliitika eeskujudel Põhjamaadel on praegu endalgi samad mured – sündimus on viimase kümnendi vältel ettehoiatusega ja järsult kahanenud ning senised poliitikalahendused ei toimi. Asjaolu, et võluvitsa pole kellelgi varnast võtta, ei tohiks meid kohutada. Pigem peitub selles võimalus. Ega ilmaasjata pole Eestis elaniku kohta rohkem iduettevõtteid kui enamikus maailma riikides – see näitab, et me oskame uusi võimalusi näha ja seni lahendamata probleemid lahendada, kui meil vaid jätkub julgust peale hakata. Riigi IT-lahendustega oleme maailmale juba eeskujuna näidanud, nüüd on kord rahvastikulahenduste käes.

Õelda välja, et me vajame Eesti peredesse rohkem lapsi – see tähendab rohkem sünde – vajab juba iseenesest julgust. Teame viimasest kümnendist piisavalt näiteid, kus sellistele sõnavõttudele järgneb materdamine, kuidas lapsed ei saa olla riiklik tellimus ega kellelegi kohustus, vaid ainult vaba tahte tulemus. Sellise kunstliku vastuolu loomine on iseenesest vale - miski ei põhjenda, et see, mis on oluline riigile ja rahvusele tervikuna, ei saa seda olla üksikisikule. Seda kõrgemalt võime hinnata neid, kellel on jätkunud söakust öelda, kuidas asi tegelikult on. Ilma rahvastikuvisionääri Rein Taagepera otsekohesusega ei teaks me siiani, mis on demograafiline vetsupott (EPL, 30.08.2005). Ühiskond on piisavalt küps võimaldamaks meil sündide tähtsusest tänagi rääkida ja liikuda edasi lahenduste juurde.

Lahenduste leidmise tingimuseks on usaldusväärne informatsioon ja muutuste õigeaegne märkamine. Eelmisel aastal viidi sihtasutuse Pere Sihtkapital eestvõttel läbi noorte pereuuring, esimene omataoline maailmas. Tulemused näitasid, et 16–19 aastaste Eesti noorte soov pere luua ja lapsi saada ei ole demograafilise kahanemisspiraali vältimiseks piisav. Rahvastikupoliitika seisukohast tähendab see uut olukorda. Kui soov saada lapsi on rahvastikukao vältimiseks piisav, on ühiskonnal

võimalik luua tingimused nende soovide teostumiseks. Ent kui tulevased pered soovivadki vähem lapsi, kerkib üles hoopis keerulisem ja delikaatsem ülesanne. Sel juhul tuleb jõuda selgusele, kas püüd pere suurust puudutavaid otsuseid mõjutada ning inimesi suurema laste arvu suunas nügida on taunitav kui riigi sekkumine kodanike eraellu – või sõltub kõik viisist, kuidas seda tehakse? Kui me ei taha passiivselt muutustega kaasa triivida, peame ühiskonnana sellelegi küsimusele vastuse leidma.

Alates 2015. aastast on Eesti rahvaarv kasvanud, kuue aastaga rohkem kui 15 000 inimese võrra. Statistikaamet on korrigeerinud ka pikaajalist rahvastikuproгноosi, mis pakub endisest positiivsemat väljavaadet tulevikuks. Lähemalt vaadates ilmneb, et rahvaarvu on pööranud kasvule sisserännanute arvu suurenemine. Sündide arv ületas Eestis surmade arvu viimati 2010. aastal ja sedagi vaid 35 inimese võrra. Sellest ajast praeguseni on surnud ligi 14 000 inimest enam, kui on sündinud. Samas pole olukord sugugi lootusetu. Keskmine laste arv sünnitusea lõpul jääb Eestis elavatel naistel, kelle aktiivne pereloom on toimunud 21. sajandil, vahemikku 1,83 kuni 1,85 last. Seejuures rahvuselt eestlannadel on keskmiselt 1,93 kuni 1,96 last. Mis tähendab, et jätkusuutlikust laste arvust jääb eestlannadel puudu vaid kuus-seitse protsenti - kõigest mõnisada sündi aastas. Selline puudujääk on Euroopa rahvastest väikseimate hulgas, mis julgustab meid soovitud tasemele jõudmiseks võimalusi otsima.

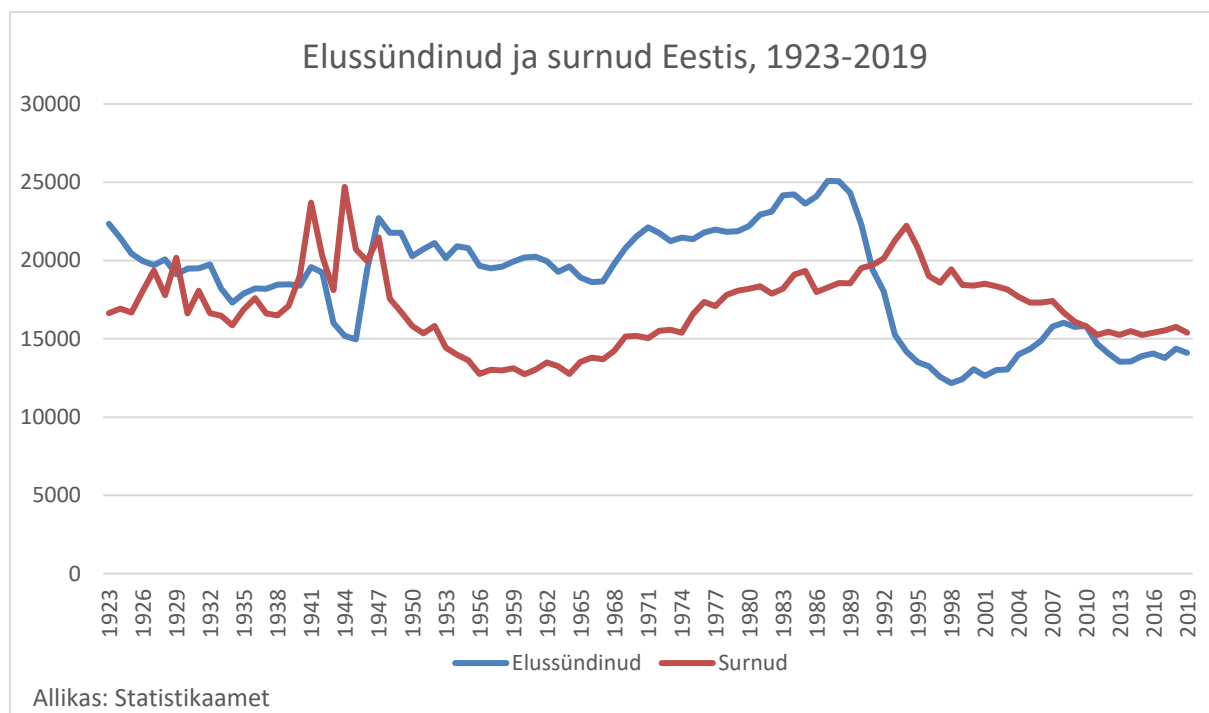
Läbi suurema sündimuse völdime olukorda, kus laste põlvkonnad on oma vanemate põlvkondadest püsivalt väiksemad ehk rahvaarv jääbki kahanema. Mõnd põhilist lahenduskaiku teame juba täna – eelkõige suurima grupi ehk kahelapseliste perede julgustamine. Vaid kolme- ja enamalapseliste perede piisav osakaal tõstab keskmise laste arvu üle kahe. See vankumatu rehkendus võimaldab meil kohe õiges suunas edasi liikuda. Teadmised on alati piiratud, mistõttu pole mõtet aastaid teadustööd ja uuringuid sahtlisse koguda, enne kui võtta kokku julgus asuda tegudele. On üpris kindel, et erinevate osapoolte koostöös – Riigikogust ja ministriumidest ülikoolideni – suudame lähiaastate jooksul hankida oluliselt paremad teadmised inimeste ja perede soove ning otsuseid mõjutavate tegurite, nagu ka rahvastikuprotsesside suunamise võimaluste kohta. Kuid nii eesmärgi enda sõnastamiseks kui järgmise sammu astumiseks on meil juba praegu teadmisi piisavalt.

Täna oleme küll keset pandeemiat, kuid tõelised juhid ei tohiks kunagi unustada seadmast strateegilisi eesmäärke, mis vaatavad päevaprobleemidest kaugemale. Ütleb ju vanarahvatarkuski, et atra teritatagu talvel. Koalitsioonilepinguga on antud lubadus, et valitsus astub vajalikud sammud kõigi soovitud laste sündimiseks. Ühegi Riigikogu komisjoni ega ministritooli kaotamine iseenesest ei takista seda lubadust pidamast. Pikaajaliselt vajalike sammude astumiseks tuleb vaid olemasolevad teadmised ja poliitiline tahe kokku panna.

Rahva kestma jäämiseks vajaliku laste arvu saavutamine pole lihtne ega kiiresti saavutatav eesmärk. Kuid see on võimalik. Et võimalusest saaks tegelikkus, on oluline tahe. Rahva tahe. Poliitikute tahe. Kumb kumba rohkem tagant tõukab, polegi lõpuks oluline, kui eesmärk on ühine.

Lisaks

Graafik sündide ja surmade arvuga.



Graafik keskmise laste arvuga naiste sünnitusea lõpul, sünniaasta kaupa (allikas: Eesti Demograafia Instituut).

